

KARADENİZ İNCELEMELERİ
D e r g i s i

Journal of Black Sea Studies

28

KARADENİZ İNCELEMELERİ DERGİSİ**Yıl: 14, Sayı: 28, Bahar 2020***Year:14, Number:28, Spring 2020***Sahibi / Owner**

Serander Yayınevi Adına

Sema USTA

Yazı İşleri Müdürü / Editor in Chief

Öğr. Gör. Veysel USTA

Karadeniz İncelemeleri Dergisi;

hakemli bir dergidir. Dergide yayımlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. İzin alınmadan kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz ve çoğaltılamaz. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayımlayıp yayımlamamakta serbesttir. Gönderilen yazılar iade edilmez. Makaleler, ulusal ve uluslararası geçerli etik kurallara (araştırma ve yayın etiğine) uygun olmak zorundadır. Yayınlanacak makaleler, intihal programı tarafından denetlenmekte ve uygun görülmeyenler yayımlanmamaktadır .

Yazışma Adresi / Correspondence Address

Karadeniz İncelemeleri Dergisi

Serander Yayınevi, Gazipaşa Mahallesi, Uzun Sokak, No: 5/3

Ortahisar-Trabzon / TÜRKİYE. Tel: 0533 421 70 02

Web: www.kainder.com

e-posta: karadenizincelemeleridergisi@yahoo.com.tr

Dizgi / Typed by

Serander Yayınevi/TRABZON

Baskı / Printed by

SAGE Yayıncılık Rek. Mat. San. Tic. Ltd. Şti. Kazım Karabekir

Cad. Uğurlu İş Merkezi, Kat: 4, No: 97/24, İskitler ANKARA

ISSN: 2146-4642**Abone Bedeli / Subscription Rate**

Kurum/Institutional: 80 TL (USD 20)

Normal/Normal: 90 TL (USD 25)

Fiyatı/Price: 40 TL (USD 10)

KARADENİZ İNCELEMELERİ

D e r g i s i

Journal of Black Sea Studies

28

HAKEMLİ AKADEMİK DERGİ

Bu dergi;
Turkologischer Anzeiger tarafından taranmakta olup
TUBİTAK ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı (SBVT)
SOBIAD, Acarindex.com, ResearchBib, Directory of Research
Journals Indexing (DRJI) ve ASOS Index
tarafından indekslenmektedir.

SERANDER
Trabzon 2020

EDİTÖRLER / EDITOR'S

Prof. Dr. Mesut ÇAPA
Öğr. Gör. Veysel USTA

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. A. Mevhibe COŞAR (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mesut ÇAPA (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet ÇOG (Samsun Üniversitesi)
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Alfina SIBGATULLİNA (Russian Academy of Sciences)
Prof. Dr. Mehmet ÇOG (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. M. Yavuz ALPTEKİN (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Ahmet KÖKSAL (Karadeniz Teknik Üniversitesi)

DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ali AKYILDIZ (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Gülbadi ALAN (Erciyes Üniversitesi)
Prof. Dr. Necmettin AYGÜN (Aksaray Üniversitesi)
Prof. Dr. Süleyman BEYOĞLU (Marmara Üniversitesi)
Prof. Dr. Faruk BİLİCİ (INALCO Paris)
Prof. Dr. İdris BOSTAN (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. A. Mevhibe COŞAR (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Salim CÖHCE (İnönü Üniversitesi)
Prof. Dr. Mesut ÇAPA (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Rahmi ÇİÇEK (Trabzon Üniversitesi)
Prof. Dr. Feridun M. EMECEN (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Sadettin GÖMEÇ (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Nedim İPEK (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Haşim KARPUZ (KTO Karatay Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet OKUR (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet ÖZ (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Rustam SHUKUROV (Moskova Devlet Üniversitesi)
Prof. Dr. Enis ŞAHİN (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Doç. Dr. Alexander D. VASİLYEV (Russian Academy of Sciences)
Doç. Dr. Muzaffer BAŞKAYA (Trabzon Üniversitesi)
Doç. Dr. Hanefi BOSTAN (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Bayram SEVİNÇ (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Doç. Dr. Özgür YILMAZ (Samsun Üniversitesi)

TÜRKÇE SORUMLUSU

Prof. Dr. A. Mevhibe COŞAR

İNGİLİZCE SORUMLUSU

Doç. Dr. Mustafa Zeki ÇIRAKLI

BU SAYININ HAKEMLERİ

Prof. Dr. Mesut AYAR
Kırklareli Üniversitesi

Prof. Dr. Süleyman BEYOĞLU
Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. A. Mevhibe COŞAR
Karadeniz Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Mesut ÇAPA
Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Rahmi ÇİÇEK
Trabzon Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet ÇOG
Samsun Üniversitesi

Prof. Dr. Feridun M. EMECEN
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. İlhan EKİNCİ
Ordu Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI
Erciyes Üniversitesi

Prof. Dr. Nedim İPEK
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Haşim KARPUZ
KTO Karatay Üniversitesi

Prof. Dr. Orhan KILIÇ
Fırat Üniversitesi

Prof. Dr. Kemalettin KUZUCU
Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Hikmet ÖKSÜZ
Karadeniz Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Enis ŞAHİN
Sakarya Üniversitesi

Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Turgut H. ZEYREK
Karadeniz Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Abdullah BAY
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Doç. Dr. Aynur KÖSE
Trabzon Üniversitesi

Doç. Dr. Bekir ÖZER
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Doç. Dr. Kemal SAYLAN
Gümüşhane Üniversitesi

Doç. Dr. Hatem TÜRK
Giresun Üniversitesi

Doç. Dr. Özgür YILMAZ
Samsun Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi İlhami DANIŞ
FSM Vakıf Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Cengiz FEDAKAR
Trakya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi M. Reşat SÜMERKAN
Karadeniz Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Miraç TOSUN
Karadeniz Teknik Üniversitesi

Dr. Mustafa DUMAN

İçindekiler / Contents

TRABZON'DA TÛTÛN TÛCCARI (1826-1827) <i>TOBACCO TRADERS IN TRABZON (1826-1827)</i> Necmettin AYGÛN	317
BASINDAKİ BİLGİLER İŞİĞİNDA İLK KADIN MİLLETVEKİLLERİMİZDEN TRABZON MİLLETVEKİLİ SENİHA HIZAL VE MECLİSTEKİ FAALİYETLERİ <i>IN THE LIGHT OF THE PRESS INFORMATION OUR FIRST FEMALE DEPUTIES TRABZON DEPUTIES SENİHA HIZAL AND PARLIAMENTARY WORK</i> Selman YAŞAR	341
BAĞIMSIZLIĞININ İLANINDAN SONRA AZERBAIJAN HEYETLERİNİN İSTANBUL'DAKİ FAALİYETLERİ VE BU FAALİYETLERİN OSMANLI BASININDAKİ YANSIMALARI <i>ACTIVITIES OF AZERBAIJAN DELEGATIONS IN ISTANBUL AFTER THE STATEMENT OF INDEPENDENCE AND ITS REFLECTIONS IN THE OTTOMAN PRESS</i> Resul YAVUZ	371
OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN DOĞU KARADENİZ SINIRINDA <i>EMRAZ-I SÂRİYE İLE MÛCADELE: BATUM VE HOPA KARANTİNAHANELERİ</i> <i>FIGHTING AGAINST THE EPIDEMIC EMRAZ-I SÂRİYE IN THE EASTERN BLACK SEA BORDER AREA: THE BATUM AND HOPA QUARANTINES</i> İsmail YAŞAYANLAR	401
OSMANLI COĞRAFYA KAYNAKLARINDA EFLAK-BOĞDAN (15-17. YÛZYIL) <i>WALLACHIA AND MOLDAVIA IN OTTOMAN GEOGRAPHICAL SOURCES (16-17TH CENTURIES)</i> Ahmet ÜSTÛNER	413
2 NUMARALI TRABZON AHKÂM DEFTERİNE GÖRE KÛRTÛN İLE İLGİLİ MERKEZE YANSIYAN KONULAR (1759-1796) <i>NUMBER 2 TRABZON JUDGEMENT BOOK (1759-1796): ISSUES TACKLED AT THE CENTRE RELATED TO KÛRTÛN</i> İlhan GÖK	443
TRABZON'UN TANINMIŞ KEMENÇECİLERİNDEN BAHATTİN ÇAMURALI <i>BAHATTİN ÇAMURALI: A WELL-KNOWN MASTER OF KEMENÇE IN TRABZON FOLK HISTORY</i> Mehmet BİLGİN	463

ŞALPAZARI ÖRNEĞİNDE DOĞU KARADENİZ’DE “TEMEL” ADININ
KİŞİ VE SÜLALE ADI OLARAK KULLANIMI ÜZERİNE

*THE USE OF COMMON PROPER NOUN “TEMEL” AS PERSONAL AND
FAMILY (SÜLÂLE) NAME: CASE OF ŞALPAZARI*

Musa Yavuz ALPTEKİN 489

SELÇUK KAMUCAN ROMANINDA CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ

GENDER INEQUALITY IN THE NOVEL SELÇUK KAMUCAN

Merve Esra ÖZGÜRBÜZ 509

DOĞU KARADENİZ YEREL MİMARİYE AİT SERENDER VE
DÜNYA’DAN BENZER YAPILAR

*TYPES OF SERENDER IN THE EASTERN BLACK SEA LOCAL
ARCHITECTURE AND SIMILAR ARCHITECTURAL STRUCTURES
IN THE WORLD*

Seval ÖZGEL FELEK 525

SİNOPE KENTİNDEN BOĞA BAŞLI GİRLAND BEZEMELİ MİMARİ
BLOKLAR

*ARCHITECTURAL BLOCKS WITH BULL-HEADED GARLAND
DECORATION FROM ANCIENT SİNOPE*

Nazlı YILDIRIM..... 547

DOĞU PONTOS BÖLGESİ KALELERİ VE BASAMAKLI TÜNELLERİNE BİR
ÖRNEK: KALEDERE KALESİ - YENİ BULGULAR IŞIĞINDA ARKEOLOJİK
BİR DEĞERLENDİRME

*AN EXAMPLE TO THE FORTRESSES AND STEPPED TUNNELS IN THE
EASTERN PONTIC REGION: KALEDERE FORTRESS- ÇAMOLUK- AN
ARCHAEOLOGICAL EVALUATION IN THE LIGHT OF NEW EVIDENCE*

Salih KAYMAKÇI 569

SİNOP İLİ ORTAÇAĞ BİBLİYOGRAFYA DENEMESİ

A MEDIEVAL BIBLIOGRAPHICAL STUDY OF SİNOP PROVINCE

Mustafa ŞAHİN

Serhat ALTINKAYNAK..... 587

KİTAP DEĞERLENDİRME/BOOK REVIEW

AMERİKAN BOARD’IN MERZİFON’DAKİ FAALİYETLERİ VE
ANADOLU KOLEJİ

Aysegül KUŞ 617

KİD Yayın İlkeleri..... 621

SUNUŞ

Karadeniz İncelemeleri Dergisi'nin Mayıs 2020 tarihli 28. sayısı; Karadeniz havzasına dair yedisi tarih, biri mimarlık, ikisi arkeoloji, biri sosyoloji, biri edebiyat ve biri de halk kültürü olmak üzere toplam on üç bilimsel makale ve bir kitap tanıtımı ile okurlarıyla buluşmaktadır.

Bu sayının ilk makalesi Necmettin AYGÜN'ün "*Trabzon'da Tütün Tüccarı (1826-1827)*" adlı yazısıdır. Son yıllara kadar Doğu Karadeniz bölgesinin en önemli tarımsal üretim ve ihraç ürünü olan tütünün 1690'lı yıllardan sonra ekiminin yaygınlaşması üzerine ürünün pazarlanması için Trabzon ve Akçaabat'ta tütüne ait gümrük teşkilatı kurulmuştur. Yazar; Asakir-i Mansure Ordusu'na yeni gelir kaynakları bulmak üzere Osmanlı coğrafyasında üretilen tütünün vergi oranlarının iki katına çıkarılmasıyla elde edilecek gelir fazlasının tespiti için tutulan Tütün Gümrüğü Defteri'nden yola çıkarak hazırladığı makalede bölgedeki üretim kadar bu üretimin ticari meta olarak değerlendirilmesi hakkında özgün veriler vermektedir.

Selman YAŞAR, "*Basındaki Bilgiler Işığında İlk Kadın Milletvekillerimizden Trabzon Milletvekili Seniha Hızal ve Meclisteki Faaliyetleri*" başlıklı yazısında; 5 Aralık 1934 tarihli kanunla Türk kadınının seçme ve seçilme hakkı elde etmesinden sonra 8 Şubat 1935'te yapılan ilk genel seçimde TBMM'ye milletvekili olarak katılan 18 kadın milletvekilinden biri olan Trabzon Milletvekili Seniha Hızal'ı, biyografisi, seçilme süreci ve TBMM'deki faaliyetleriyle tanıtmaktadır.

Resul YAVUZ "*Bağımsızlığının İlanından Sonra Azerbaycan Heyetlerinin İstanbul'daki Faaliyetleri ve Bu Faaliyetlerin Osmanlı Basınındaki Yansımaları*" başlığıyla kaleme aldığı yazıda, Bolşevik devrimle Çarlık Rusya'sının yıkılmasından sonraki süreçte kurulan bağımsız Azerbaycan Devleti'nin İstanbul'a gelen Mehmet Emin Resulzade başkanlığındaki heyeti ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişki irdelenmiştir. Yavuz'un yazısında iki devlet arasında geliştirilen bu uluslararası nitelikli ilişki ile yeni kurulan Azerbaycan devletinin uluslararası düzeyde tanınırlığının artırılmasına sağlanan katkılarla birlikte, heyetin Osmanlı Hükümeti ile çeşitli alanlarda antlaşmalar imzalayarak yeni devletin imkanlarını artırma çabası ele alınmaktadır.

İsmail YAŞAYANLAR'ın kaleme aldığı "*Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğu Karadeniz Sınırında Emraz-ı Sâriye İle Mücadele: Batum ve Hopa Karantinahaneleri*" adlı makale, içinde bulunduğumuz günlerde bütün dünyayı derinden sarsan "koronavirüs" mücadelesine benzer başka bir salgın hastalıkla mücadeleye ışık tutmaktadır. Yazıda; Karadeniz'in uluslararası ticarete açılmasıyla gündeme gelen salgın hastalıklara karşı, Osmanlı Devleti'nin Karadeniz kıyılarının korunması amacıyla II. Abdülhamit döneminde kurulan Batum ve Hopa karantinahanelerinde yaklaşık yüz elli yıl önce ne tür önlemlerin alındığı üzerinde durulmaktadır.

Ahmet ÜSTÜNER, "*Osmanlı Coğrafya Kaynaklarında Eflak-Boğdan (15-17. Yüzyıl)*" adlı makalede 15. yüzyılda Osmanlı hakimiyetine giren ve stratejik açıdan önem verilen Eflak-Boğdan'ın, el yazması Osmanlı coğrafya eserlerinde nasıl ve ne derece yer bulduğu; Batlamyus'un coğrafya tercümesinden itibaren Piri Reis, Ali Macar Reis, Katib Çelebi, Ebubekir Dimeşki gibi önde gelen Osmanlı coğrafyacılarının eserleri ve bir kısım anonim coğrafya çalışmaları üzerinden incelenirken, bazı noktalarda dönemin Avrupa coğrafya atlaslarıyla da kıyaslamalara gidilmiştir.

İlhan GÖK'ün, "*2 Numaralı Trabzon Ahkâm Defterine Göre Kürtün İle İlgili Merkeze Yansayan Konular (1759-1796)*" başlıklı yazısında, yaşandığı bölgelerde

çözülemezlik merkeze bildirilen sorunların ne şekilde çözüme kavuşturulduklarından hareket edilerek Kürtün'ün idarî, malî ve ictimai yapısıyla ilgili tespitler yapılmıştır.

Mehmet BİLGİN, “*Trabzon'un Tanınmış Kemeçecilerinden Bahattin Çamuralı*” adlı yazısı ile çocukluk hevesiyle başlanılan kemeç çalma merakının bir Trabzonlunun azmiyle birleştiğinde nasıl bir usta kemeç sanatçısına, ‘*Kemeçenin Mozart'ı*’na dönüştüğünün ibretlik öyküsünü aktarmaktadır.

Musa Yavuz ALPTEKİN, “*Şalpaazarı Örneğinde Doğu Karadeniz’de “Temel” Adının Kişi ve Sülale Adı Olarak Kullanımı Üzerine*” başlıklı yazısında, Çepni Türkmenlerinin yaşadığı Şalpaazarı örneğinden hareketle konar-göçerlikten yerleşik hayata geçişte ‘Temel’ adının yaygınlaşmasının sosyolojik değişim ve dönüşümün simgesi olarak kullanımını izah etmektedir.

Merve Esra ÖZGÜRBÜZ, “‘*Selçuk Kamucan’ Romanında Cinsiyet Eşitsizliği*” adlı yazısında Trabzonlu Halid Rıfki Kulaç’ın imparatorluktan ulus devlete geçiş sürecini anlatmayı hedefleyen ‘*Milletleşen Adam*’ serisinin ilk kitabı olan ve Dumlupınar Meydan Muharebesi’ne odaklanıp yıkılan bir devletten arda kalanlar üzerinde kurulmaya çalışılan yeni bir devletin oluşum sürecini konu alan ‘*Selçuk Kamucan*’ adlı romanı irdelemektedir.

Seval ÖZGEL FELEK’in, “*Doğu Karadeniz Yerel Mimariye Ait Serender ve Dünya’dan Benzer Yapılar*” adlı makalesi, bu sayının mimari içerikli yazısıdır. Yazar makalesinde, ülkemizde geleneksel yerel mimarinin ahşap özgün örneklerinden olan Serender ve dünyanın başka ülkelerinde değişik adlarla anılan aynı tür yapıların hem mimarisi, hem de işlevine dair bilgiler paylaşmaktadır.

Nazlı YILDIRIM’ın “*Sinope Kentinden Boğa Başlı Girland Bezemeli Mimari Bloklar*” adlı makalesi bu sayının bölge arkeolojisine dair kaleme alınmış iki yazısından biridir. Yıldırım; Sinope antik kenti içerisinde tespit edilmiş olan boğa başlı girland bezemeli arşitrav ve friz blokları ayrıntılı bir şekilde tanıttığı gibi stil kritiği ile ait olabilecekleri yapılar ve tarihlendirme önerileri üzerinde durmuştur.

Salih KAYMAKÇI, “*Doğu Pontos Bölgesi Kaleleri ve Basamaklı Tünellerine Bir Örnek: Kaledere Kalesi-Yeni Bulgular Işığında Arkeolojik Bir Değerlendirme*” adlı makalesinde Giresun ili Çamoluk ilçesindeki Kaledere Kalesi ve Basamaklı Tüneli Hellenistik Dönem-Mithradates Hanedanlığı dönemine ait mimari kalıntıları üzerinde durmaktadır.

Mustafa ŞAHİN ve Serhat ALTINKAYNAK’ın birlikte hazırladıkları “*Sinop İli Ortaçağ Bibliyografya Denemesi*” adlı makale bu sayının son yazısıdır. Bilimsel çalışmalara veri tabanı niteliği taşıdığı kadar mükerrer çalışmaların önlenmesini de sağlayan bibliyografyaların bu örneğinde Ortaçağ Sinop tarihi çalışmaları konusundaki eksikliği gidermeyi amaçlamıştır.

Ayşegül KUŞ’un İngilizce olarak kaleme aldığı Book Review, “*Amerikan Board’ın Merzifon’daki Faaliyetleri ve Anadolu Koleji*” adlı kitabı değerlendirmektedir. Gülbadi Alan’ın kaleme aldığı çalışma; Amerikan misyonerlik teşkilatı olan Amerikan Board’ın 19. yüzyıl başlarından itibaren Osmanlı coğrafyasındaki çalışmaları ve Milli Mücadele dönemindeki Pontusçuluk faaliyetinin merkezi olan Merzifon Amerikan Koleji hakkında özgün bilgiler sunmaktadır.